

Είδα κιόλας τούς ποιητές ν' αλλάζουμε και νὰ στρέφουμε τὸ βλέμμα τους ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τους.

Είδα νὰ ἔρχονται ἐξιλεωτὲς τοῦ πνεύματος: ποὺ βγήκαν μέσα ἀπὸ τούς ποιητές.—

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρα.

ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΥΠΑΡΧΕΙ ἓνα νησὶ στὴ θάλασσα—ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὰ νησιά τῶν μακάρων τοῦ Ζαρατούστρα—ὅπου πάνω του καπνίζει ἀδιάκοπα ἓνα ἠφαίστειο· ὁ λαός, καὶ προπαντὸς οἱ γριούλες τοῦ λαοῦ, λένε πὼς εἶναι στημένο σὰν βράχος μπροστὰ στὴν πύλη τοῦ κάτω κόσμου: μὰ ὅτι μέσα ἀπὸ τὸ ἠφαίστειο ὁδηγεῖ τὸ στενὸ μονοπάτι ποὺ φέρνει σ' αὐτὴ τὴν πύλη τοῦ κάτω κόσμου.

Τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ, λοιπόν, ποὺ ὁ Ζαρατούστρα κατοικοῦσε στὰ νησιά τῶν μακάρων, ἔγινε νὰ ρίξει ἄγκυρα ἓνα καράβι στὸ νησὶ κεῖνο ὅπου ὀρθώνεται τὸ βουνὸ ποὺ καπνίζει· καὶ τὸ πλήρωμά του βγήκε στὴ στεριά γιὰ νὰ κυνηγήσει κουνέλια. Μὰ ἐκεῖ, κατὰ τὸ μεσημέρι, ποὺ ὁ καπετάνιος κ' οἱ ἄνθρωποί του βρέθηκαν πάλι μαζί, εἶδανε ξαφνικά, ἀνόερα, ἓναν ἄντρα νὰ ἔρχεται κατὰ τὸ μέρος τους, καὶ μιὰ φωνὴ ἔλεγε καθαρά: «εἶναι ὦρα! εἶναι ἡ ὑψιστὴ ὦρα!» Μὰ ὅταν ἡ Μορφὴ βρισκότανε πιὸ πολὺ κοντὰ τους—πέταξε, ὅμως, γρήγορα κ' ἔφυγε σκιάς ὅμοια πρὸς τὴν κατεύθυνση ποὺ βρισκότανε τὸ ἠφαίστειο—ἀναγνώρισαν ξάφνου μὲ τὴν πιὸ μεγάλη ἐκπληξὴ πὼς ἦταν ὁ Ζαρατούστρα· γιὰ τὸν εἶχαν δεῖ κιόλας ὅλοι τους, ἐχτὸς ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν καπετάνιο, καὶ τὸν ἀγαποῦσαν, ὅπως ἀγαπᾷ ὁ λαός: μὲ μισὸ φόβο καὶ μισὴ ἀγάπη.

«Κοιτάξετε! εἶπε ὁ γέρο πιλότος, ὁ Ζαρατούστρα κατεβαίνει στὸν Ἄδη!»—

Τὸν ἴδιον πάνω - κάτω καιρὸ, ποὺ οἱ ναυτικοὶ αὐτοὶ ἀράζανε στὸ νησὶ τῆς φωτιάς, κυκλοφόρησε ἡ φήμη πὼς ὁ Ζαρατούστρα εἶχε ἐξαφανιστεῖ· κι ὅταν ρωτήθηκαν οἱ φίλοι του, ἀποκρίθηκαν πὼς μπήκε τὴν νύχτα στὸ καράβι χωρὶς νὰ πεῖ ποῦ ἤθελε νὰ ταξιδέψει.

Ἔτσι γεννήθηκε κάποια ἀνησυχία· μὰ ὕστερα ἀπὸ τρεῖς μέρες στὴν ἀνησυχία αὐτὴ ἦρθε νὰ προστεθεῖ ἡ ἱστορία τῶν ἀνθρώπων τοῦ καραβιοῦ—καὶ τώρα ὅλος ὁ λαὸς ἔλεγε πὼς τὸν Ζαρατούστρα τὸν εἶχε πάρει ὁ διάβολος. Οἱ μαθητὲς του γέλασαν, βέλαια, γι' αὐτὰ ποὺ διαδίδονταν· κ' ἓνας μάλιστα ἀπὸ δαύτους εἶπε: «πιὸ πολὺ πιστεύω πὼς ὁ Ζαρατούστρα πήρε τὸν διάβολο!» Στὸ βάθος τῆς ψυχῆς τους, ὅμως, ὅλοι ἦσαν γιομάτοι ἔγνοια καὶ λαχτάρια: ἔτσι, ἡ χαρὰ τους ἦταν πολὺ μεγάλη, ὅταν τὴν πέμπτη μέρα φάνηκε ἀνάμεσά τους ὁ Ζαρατούστρα.

Καὶ τούτῃ δὴ εἶναι ἡ διήγηση τῆς συνομιλίας τοῦ Ζαρατούστρα μὲ τὸ σκυλὶ τῆς φωτιάς:

Ἡ γῆ, εἶπε, ἔχει δέρμα· καὶ τὸ δέρμα τοῦτο εἶναι γιομάτο ἀρρώστειες. Μιὰν ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀρρώστειες τὴν λένε «ἄνθρωπο».

Καὶ μιὰν ἄλλην ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀρρώστειες τὴν λένε «σκυλὶ τῆς φωτιᾶς»: γιὰ τὸ ὅτι τὴν ἀρρώστια οἱ ἄνθρωποι παλλὰ σκέφτηκαν καὶ πολλὰ εἶπονε ψέμματα.

Γιὰ νὰ ἐμβαθύνω στὸ μυστικὸ τοῦτο πέρασα τὴ θάλασσα: κ' εἶδα γυμνὴ τὴν ἀλήθεια, πραγματικά! ἀπὸ τὴν κορυφὴ ὡς τὰ νύχια.

Ξέρω τί πράμα εἶναι τὸ σκυλὶ τῆς φωτιᾶς· ξέρω ἀκόμα καὶ τί εἶναι ὅλα αὐτὰ τὰ ξεβράσματα καὶ τὰ καταποντίσματα τοῦ διαδόλου, ποὺ δὲν φοβοῦνται μόνον οἱ γριούλες.

«Ἐβγα ἀπὸ τὴν ἄβυσσὸ σου, σκυλὶ τῆς φωτιᾶς! φώναξα, καὶ μολόγησε πόσο βαθιὰ ἔναι αὐτὴ ἡ ἄβυσσος! Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται αὐτὸ ποὺ μᾶς ξεβράζει;

Πίνεις πλούσια ἀπὸ τὴ θάλασσα: αὐτὸ προδίδει ἡ ἀρμυρὴ εὐγλωττία σου! Μὰ τὴν ἀλήθεια, παραπαίρνεις τὴν τροφὴ σου ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια, ἕνα σκυλὶ τοῦ βάθους ἐσύ!

Τὸ πολὺ-πολὺ νὰ σὲ πάρω γιὰ ἐγγαστρίμυθο τῆς γῆς: καὶ πάντα, ὅταν ἄκουα νὰ μιλοῦν γιὰ τὰ καταποντίσματα καὶ τὰ ξεβράσματα τοῦ διαδόλου, τοὺς εὔρισκα νὰ ἔναι ὅμοιοί σου: ἀρμυροί, ψευδολόγοι καὶ ἐπιπόλαιοι.

Ξέρετε νὰ μουγκρίζετε καὶ νὰ θολώνετε τὸν ἀέρα μὲ στάχτες! Εἶστε οἱ πρὸ μεγάλοι καυχησιάρηδες καὶ ξέρετε ἀρκετὰ τὴν τέχνη νὰ βράζετε τὴν πυρὴ λάσπη.

Ὅπου βρεθῆτε ἐκεῖ πρέπει νὰ βρίσκεται πάντα καὶ λάσπη καὶ πολλὰ λασπερά, σφουγγαρωτά, συμπιεσμένα: ποὺ κι αὐτὰ θέλουν τὴν ἐλευθερία τους.

«Ἐλευθερία» μουγκρίζετε ὅλοι κατὰ προτίμηση: μὰ ἐγὼ ξέμαθα νὰ πιστεύω στὰ «μεγάλια γεγονότα» ὅπου γύρω τους ξεσηκώνονται πολλὰ μουγκρίσματα καὶ πολλὴ ἀντάρα.

Καὶ πιστεψέ με μόνον, φίλε μου μὲ τὸν καταχθόνιο πάταγο! Τὰ μεγαλύτερα γεγονότα—δὲν εἶναι οἱ θορυβοδέστερες, μὰ οἱ σιωπηλότερες ὥρες μας.

Ὅχι γύρω ἀπὸ τὸν ἐφευρέτη νέου πάταγου: γύρω ἀπὸ τὸν ἐφευρέτη νέων ἀξιῶν περιστρέφεται ὁ κόσμος· ἀδίακοπα περιστρέφεται.

Καὶ μολόγησέ το μόνον! Πάντα κάτι ἐλάχιστο εἶχε συμβεῖ, ὅταν διαλυότανε ὁ θόρυβος κι ὁ καπνὸς ποὺ εἶχες ξεσηκώσει. Τὴ σημασία ἔχει τ' ὅτι ἔγινε μουμια μιὰ πολιτεία, κι ὅτι ἕνα ἄγαλμα κείτεται στὴ λάσπη!

Καὶ τοῦτον ἐδῶ τὸν λόγο λέω ἀκόμα σ' αὐτοὺς ποὺ γκρεμίζουνε τ' ἀγάλματα. Ἡ μεγαλύτερη τρέλλα εἶναι νὰ ρίχνεις ἀλάτι στὴ θάλασσα καὶ στὸν πηλὸν ἀγάλματα!

Στὸν πηλὸ τῆς περιφρόνησής σας κειτότανε τὸ ἄγαλμα: μὰ ὁ νόμος του ἦταν ἀκριβῶς νὰ ξαναπάρει ζωὴ καὶ ζωντανὴ ὁμορφιά ἀπὸ τὴν περιφρόνηση!

Μὲ πιὸ θεῖα χαρακτηριστικὰ ὀρθώνεται τώρα καὶ γοητευτικὰ θλιμμένο· κι ἀληθινά! θὰ σὰς εὐχαριστήσῃ κι ἀπὸ πάνω πού τὸ γκρεμίσσατε, ὦ γκρεμιστές!

Μὰ τούτῃ δῶ τῇ συμβουλῇ συμβουλεύω τοὺς Βασιλιάδες καὶ τὶς Ἐκκλησίες καὶ κάθε τι πού τό 'χουν ἐξασθενήσει τὰ χρόνια κ' οἱ ἀρετὲς—ἀφήσατε μόνο νὰ σὰς γκρεμίσουν! Για νὰ ξανάρθετε στὴ ζωὴ καὶ γιὰ νὰ ξανάρθει σὲ σὰς — ἡ ἀρετὴ!»

Ἔτσι μίλησα μπροστὰ στὸ σκυλί τῆς φωτιᾶς: τότε μ' ἔκοψε στὴ μέση μουρμουρίζοντας καὶ ρώτησε: «Ἐκκλησία; Τί 'ναι πάλι αὐτό;»

«Ἐκκλησία; ἀποκρίθηκα, εἶναι ἓνα εἶδος κράτους, τὸ πιὸ ψεύτικο ἄλλωστε. Μὰ μὴ λὲς τίποτα, ὑποκριτικὸ σκυλί! Γνωρίζεις τὸ εἶδος σου καλύτερα ἀπὸ τὸν καθένα.

Ἔνα ὑποκριτικὸ σκυλί σὰν ἐσένα εἶναι τὸ κράτος· σὰν ἐσένα τοῦ ἀρέσει νὰ μιλά μὲ καπνοὺς καὶ μουγκρίσματα γιὰ νὰ κάμῃ, ὅπως ἐσύ, νὰ πιστέψουν ὅτι μιλά ἀπὸ τὸ βάθος τῶν πραγμάτων.

Γιατί, τὸ κράτος, θέλει ὀλωσδιόλου νὰ 'ναι τὸ σπουδαιότερο ζῶο πάνω στὴ γῆ κ' ἔτσι καὶ τὸ πιστεύουν, πραγματικά.»

Ὅταν τὸ εἶπα αὐτό, τὸ σκυλί τῆς φωτιᾶς ἄρχισε νὰ κουνιέται σὰν ξετρελαιμένο ἀπὸ φθόνο. «Τί; φώναξε, τὸ σπουδαιότερο ζῶο πάνω στὴ γῆ; κ' ἔτσι καὶ τὸ πιστεύουν πραγματικά;» Καὶ τόση πολλὴ ἀντάρα καὶ χοντροφωνάρες ἔβγαλε ἀπὸ τὸ λαρύγγι του, πού εἶπα πῶς θὰ πνιγύτῃ ἀπὸ τὴν ὀργὴ καὶ τὸ φθόνο του.

Στὸ τέλος ἔγινε πιὸ ἡσυχό καὶ τὸ βογγητό του λιγότεψε· μὰ μόλις ἡσύχασε, εἶπα γελώντας:

«Θυμώνεις, σκυλί τῆς φωτιᾶς; ἔχω δίκιο γιὰ σένα, λοιπόν!

Καὶ γιὰ νὰ μὴ χάσω τὸ δίκιο μου, ἄκουσε νὰ σοῦ μιλήσω γιὰ ἓνα ἄλλο σκυλί τῆς φωτιᾶς: αὐτὸ μιλά ἀληθινὰ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά τῆς γῆς.

Χρυσάφι εἶναι ἡ ἀνάσα του καὶ χρυσὴ βροχή: ἔτσι τὸ θέλει ἡ καρδιά του. Τί 'ναι γι' αὐτὸ ἡ στάχτη κι ὁ καπνὸς κι ὁ πυρὸς ἀφρός!

Γέλιο πετᾷ ἀπὸ μέσα του σὰν παρδαλὸ σύννεφο, δὲν τοῦ ἀρέσεινε τὰ μουγκρίσματά σου καὶ τὰ φτυσίματά σου κ' οἱ κοιλόπνοιά σου!

Μὰ τὸ χρυσάφι καὶ τὸ γέλιο τὰ παίρνει ἀπὸ τὴν καρδιά τῆς γῆς: γιατί, μάθε το κι αὐτό: ἡ καρδιά τῆς γῆς εἶναι ἀπὸ χρυσάφι.»

Ὅταν τὸ σκυλί τῆς φωτιᾶς τ' ἄκουσε αὐτά, τοῦ στάθηκε τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο πιά νὰ μ' ἀκούσει ἄλλο. Ντροπιασμένο ἔβγαλε τὴν οὐρά του στὰ σκέλια του, ἔβγαλε ἓνα σιγαλόφωνο Γάβ, γάβ! καὶ σύρθηκε μέσα στὴ σπηλιά του.

Αὐτὰ διηγήθηκε ὁ Ζαρατούστρα. Μὰ οἱ μαθητὲς του δὲν τὸν ἄκουσαν καλὰ - καλὰ: τόσο μεγάλῃ ἦταν ἡ ἐπιθυμία τους νὰ

τοὺς διηγηθεῖ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ καραβιοῦ, τὰ κουνέλια καὶ γιὰ τὸν ἄντρα ποὺ πετοῦσε.

«Τί νὰ σκεφτῶ κι ἐγὼ γι' αὐτό! εἶπε ὁ Ζαρατούστρα. Νά 'μαι κανένα φάντασμα ἄραγε;

Μὰ θά' τανε ἡ σκιά μου. Δὲ μπορεῖ, κάτι θ' ἀκούσατε γιὰ τὸν ὁδοιπόρο καὶ τὸν ἴσκιο του!

Μὰ ἔνα εἶναι σίγουρο: τὸν ἴσκιο μου πρέπει νὰ τὸν κρατῶ πιὸ κοντό, — ἄλλοιῶς θὰ μοῦ καταστρέψει τὴ φήμη μου.»

Καὶ πάλι κούνησε ὁ Ζαρατούστρα τὸ κεφάλι του καὶ ἀποροῦσε. «Τί νὰ σκεφτῶ κ' ἐγὼ γι' αὐτό!» εἶπε πάλι.

«Γιατί, τότε, φώναξε τὸ φάντασμα: «Εἶναι ὦρα! Εἶναι ἡ ὑψιστὴ ὦρα!»

Τίνος ἔφτασε λοιπὸν, — ἡ ὑψιστὴ ὦρα;» —

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρας.

Ο ΜΑΝΤΗΣ

«—κ' εἶδα μιὰ μεγάλη θλίψη νά 'ρχεται πάνω στοὺς ἀνθρώπους. Οἱ καλύτεροι βαρεθήκανε τὰ ἔργα τους.

Διαδόθηκε κάποια θεωρία καὶ κοντά της μιὰ πίστη: «ὄλα εἶναι κενά, ὄλα εἶναι ἴδια, ὄλα πέρασαν!»

Κι ἀπ' ὄλους τοὺς λόφους ἀντιλάλησε πάλι: «ὄλα εἶναι κενά, ὄλα εἶναι ἴδια, ὄλα πέρασαν!»

Θερίσαμε, βέβαια: μὰ γιατί σάπισαν καὶ μαυρίσανε οἱ καρποί μας; Τί νὰ ἔπεσε ἀπὸ τὸ κακὸ φεγγάρι τὴν τελευταία τούτη νύχτα;

Μάταιη ἦταν ὅλη ἡ ἐργασία μας, φαρμάκι γένηκε τὸ κρασί μας, κακὸ μάτι κιτρίνισε τὰ χωράφια μας καὶ τὶς καρδιές μας.

Ξεραθήκαμε ὅλοι, καὶ φωτιά 'πεσε πάνω μας, καὶ γενήκαμε σκόνη, τῆς στάχτης ὅμοιοι:—ναί, ἀκόμη καὶ τὴ φωτιά κάναμε νὰ βαρεθεῖ.

Ἔτσι τὰ πηγάδια στερέψανε γιὰ μᾶς, ἀκόμη κ' ἡ θάλασσα ἀποτραβήχτηκε. Ἔτσι τὸ ἔδαφος θέλει νὰ ραγίσει, μὰ ἡ ἄβυσσος δὲ θέλει νὰ καταπιεῖ!

«Ἄχ, ποῦ 'ναι μιὰ θάλασσα, ποῦ νὰ μπορούσε νὰ πνιγεῖ κανεὶς!» ἔτσι ἤχεῖ τὸ κλάμα μας,—πέρα, πάνω ἀπὸ τὰ ρηχὰ τέλματα.

Ἄληθινά, βαρεθήκαμε πάρα πολὺ ἀκόμη καὶ γιὰ νὰ πεθάνουμε· κι ἀγρυπνοῦμε ἀκόμη κ' ἐξακολουθοῦμε νὰ ζοῦμε—σὲ ταφοθάλαμους!»

ΕΤΣΙ νὰ λέει ἕνας μάντης ἄκουσε ὁ Ζαρατούστρα: κ' ἡ μαντεία του μπήκε στὴν καρδιά του καὶ τὸν ἄλλαξε. Λυπημένος περιπλανήθηκε καὶ κουρασμένος· κ' ἔγινε σὰν ἐκείνους ποὺ ἀνάφερε στὰ λόγια του ὁ μάντης.

Ἄληθινά, ἔτσι εἶπε στοὺς μαθητὲς του, δὲ θ' ἀργήσει νὰ πέ-

σει αυτό τὸ μακροχρόνιο λυκόφως. "Αχ, πῶς θὰ σώσω τὸ φῶς μου!

Πῶς νὰ κάνω γιὰ νὰ μὴ μοῦ σβήσει μέσα σὲ τούτη τὴ θλίψη!
Πιὸ μακρυνῶν κόσμων θὰ ὑπάρχει, βέβαια, φῶς κι ἀκόμη πιὸ μακρυνῶν νυχτῶν!

Μὲ τέτοιες ἔγνοιες μέσα στὴν καρδιά του τριγύριζε ὁ Ζαρατούστρα· καὶ τρεῖς μέρες ὀλόκληρες δὲν ἤπιε καὶ δὲν ἔφαγε τίποτα, δὲν ἀναπαύθηκε καθόλου κ' ἔχασε τὴ μιλιὰ του. Στὸ τέλος ἔγινε νὰ πέσει σ' ἕναν βαθὺ ὕπνο. Μὰ οἱ μαθητὲς του κάθονταν γύρω του σὲ μακρὰ νυχτέρια καὶ περίμεναν γνοιασμένοι νὰ ξυπνήσει καὶ νὰ μιλήσει πάλι καὶ νὰ ἔχει γιάνει ἀπὸ τὴ θλίψη του.

Μὰ τὰ λόγια ποὺ εἶπε ὁ Ζαρατούστρα ὅταν ξύπνησε εἶναι τούτα δῶ· ἀλλ' ἡ φωνὴ του ἐρχότανε σὰν ἀπὸ πολὺ μακρὰ στοὺς μαθητὲς του:

Ἄκούσετε, ἀλήθεια, τὸ ὄνειρο ποὺ νειρεύτηκα, ὦ φίλοι, καὶ βοηθήσετέ με νὰ μαντέψω τὴν ἔννοιά του!

Ἐνα αἶνιγμα εἶναι ἀκόμα γιὰ μένα τ' ὄνειρο αὐτό· ἡ ἔννοιά του εἶναι κρυμμένη μέσα του καὶ φυλακισμένη καὶ δὲν πετᾷ ἀκόμη ἀπὸ πάνω του μ' ἐλεύθερες φτεροῦγες.

Νειρεύτηκα ὅτι εἶχα ἀρνηθεῖ κάθε ζωὴ. Ὅτι εἶχα γίνει νυχτοφύλακας καὶ νεκροφύλακας, ἐκεῖ, στὸν ἐρημικὸ ὄρεινὸ πύργο τοῦ θανάτου.

Ἐκεῖ πάνω ἐφύλασσα τὶς σαρκοφάγες του: οἱ βαριοὶ θόλοι ἦσαν γιομάτοι ἀπὸ τέτοια τρόπαια νίκης. Μέσα ἀπὸ τὶς γυάλινες σαρκοφάγες μὲ κοίταζε ἡ κατανικημένη ζωὴ.

Τὴ μυρουδιά σκονισμένων αἰωνιοτήτων ἀνάσαινα: ἡ ψυχὴ μου κειτότανε μέσα στὶς σκόνες ἀσφυχιώντας. Καὶ τίνος ἡ ψυχὴ θὰ μπορούσε νὰ πάρει ἀέρα ἐκεῖ μέσα;

Τοῦ μεσονυχτιοῦ λάμψη μὲ τριγύριζε πάντα, καὶ δίπλα τῆς καθισμένη στὶς φτέρνες τῆς ἡ μοναξιά· καί, τρίτη, μιὰ ρογχώδης σιωπὴ τοῦ θανάτου, ἡ χειρότερη ἀπὸ τὶς φίλες μου.

Κρατοῦσα κλειδιά, τὰ πιὸ σκουριασμένα, ἀπὸ ὅλα τὰ κλειδιά, κλειδιά, καὶ μπορούσα ν' ἀνοίγω μ' αὐτὰ τὶς πιὸ τριζάτες, ἀπ' ὅλες τὶς πόρτες, πόρτες.

Πιχρόχολου τριγμοῦ ὁμοιος διάτρεχε ὁ ἦχος τοὺς μακροὺς διαδρόμους ὅταν ἄνοιγαν τὰ φύλλα τῆς πόρτας: δυσοίωνα φώναζε τὸ πουλὶ αὐτό, ἀπρόθυμα ξυπνοῦσε.

Μὰ τὸ πιὸ φριχτὸ καὶ τὸ πιὸ καρδιοσπαραχτικὸ ἦταν ὅταν ὅλα ξαναγύριζαν στὴ σιωπὴ τους κι ὅλα ἡσύχαζαν γύρωθε καὶ καθόμουνα μόνος μου μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐπίβουλη σιωπὴ.

Ἔτσι ἔφευγε καὶ γλιστροῦσε γιὰ μένα ὁ χρόνος, ἂν ὑπῆρχε χρόνος ἀκόμα: ποῦ νὰ ξέρω κ' ἐγώ! Μὰ στὸ τέλος ἔγινε αὐτὸ ποὺ μὲ ξύπνησε.

Τρεῖς φορὲς ἀκούστηκαν χτυπήματα στὴν πόρτα, σὰ βροντὲς, καὶ τρεῖς φορὲς ἀντιλάλησαν πάλι καὶ οὐρλιαξαν οἱ θόλοι: τότε πῆγα κατὰ τὴν πόρτα.

Βραχνά! φώναξα, ποιός φέρνει τὴ στάχτη του στὸ βουνό;
Βραχνά! Βραχνά! Ποιός φέρνει τὴ στάχτη του στὸ βουνό;

Κ' ἔσφιγγα τὸ κλειδὶ καὶ τράνταζα τὴν πόρτα καὶ κουραζόμουν. Μὰ ἡ πόρτα δὲν ἀνοίγε οὔτε ἓνα δάχτυλο ἀνοίγμα.

Ἄνεμος, ξαφνικά, πού μούγκριζε ἀνοίξε τὰ φύλλα τῆς πόρτας: συρίζοντας, σκούζοντας μού πέταξε ἓνα μαῦρο φέρετρο:

Καὶ στὸ μούγκρισμα καὶ σύριγμα καὶ σκούξιμο ἀνοίξε τὸ φέρετρο καὶ ξεπετάχτηκαν χιλιόμορφα γέλια ἀπὸ μέσα.

Καὶ χίλια μουτσούνια πού ἀνῆκανε σὲ παιδιὰ, ἄγγελους, κουκουβάγιες, τρελλοὺς καὶ πεταλούδες σὰν παιδιὰ μεγάλες, γελούσαν καὶ χλεύαζαν καὶ μούγκριζαν ἐναντίον μου.

Τρόμαξα φριχτὰ τότε: σωριάστηκα χάμου. Καὶ φώναξα ἀπὸ τὸν τρόμο μου, ὅπως δὲν εἶχα φωνάζει ποτέ.

Μὰ ἡ ἴδια μου ἡ κραυγὴ μὲ ξύπνησε:—καὶ συνῆλθα.—

Ἔτσι διηγήθηκε τὸ ἔνειρό του ὁ Ζαρατούστρα κ' ὕστερα σῶπασε: γιατί δὲν ἤξερε ἀκόμα τὴ σημασία τοῦ ὄνειρου του. Μὰ ὁ μαθητῆς, ὁ πιὸ ἀγαπημένος του, σηκώθηκε γρήγορα, ἔπιασε τὸ χέρι τοῦ Ζαρατούστρα καὶ μίλησε:

«Ἡ ἴδια σου ἡ ζωὴ ἐξηγεῖ τ' ὄνειρό σου, ὦ Ζαρατούστρα!

Μὴ καὶ δὲν εἶσαι ὁ ἴδιος ἐσὺ ὁ ἄνεμος μὲ τὸ συριχτὸ σκούξιμο, πού ἀνοίγει τίς πόρτες τοῦ πύργου τοῦ θανάτου;

Μὴ καὶ δὲν εἶσαι ὁ ἴδιος ἐσὺ τὸ φέρετρο, τὸ γιομάτο πολύμορφες κακίες κι' ἀγγελικὲς μορφές τῆς ζωῆς;

Ἀληθινά, χιλιόμορφων παιδικῶν γέλιων ὅμοιος, ὁ Ζαρατούστρα ἔρχεται σ' ὄλους τοὺς νεκροθαλάμους, γελώντας γι' αὐτοὺς τοὺς νυχτοφύλακες καὶ τοὺς νεκροφύλακες καὶ μ' αὐτοὺς πού θορυβοῦνε μὲ τὰ σκοτεινὰ κλειδιά.

Θὰ τοὺς τρομάξεις καὶ θὰ τοὺς κάμεις νὰ σωριαστοῦνε χάμου μὲ τὸ γέλιο σου· ἡ λειποθυμιὰ καὶ τὸ ξύπνημα θ' ἀποδείξουν τὴ δύναμή σου πάνω τους.

Κι ἀκέμα, ὅταν θὰ πέσει τὸ μακρὸ λυκόφως κ' ἡ θανάσιμη κούραση, ἐσὺ δὲ θὰ δύσεις ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μας, ὦ ὑπερασπιστῆ τῆς ζωῆς!

Μᾶς ἔκανες νὰ δοῦμε νέα ἀστέρια καὶ νέες νυχτερινὲς ὁμορφιές· ἀληθινά, τὸ ἴδιο τὸ γέλιο ἀπλώσες πάνω μας σὰν πολύχρωμη τέντα.

Παιδικὸ γέλιο θ' ἀναδρύζει ἀπὸ τὰ φέρετρα τώρα· ἓνας δυνατὸς ἄνεμος, νικητῆς πάντα, θὰ παραισέρνει τώρα κάθε θανάσιμη κούραση: τοῦ ἀνέμου αὐτοῦ μᾶς εἶσαι, ὁ ἴδιος ἐσὺ, ὁ πύργος κι ὁ μάντης.

Ἀληθινά, τοὺς ἰδιοὺς τοὺς ἐχθρούς σου ὄνειρεύτηκες: σὺτὸ ἔταν τὸ χειρότερο ὄνειρό σου!

Μὰ καθὼς σὲ ξύπνησαν καὶ συνῆλθες, ἔτσι θὰ ξυπνήσουν καὶ τὸν ἑαυτὸ τους — καὶ θὰ ἴρθουν σὲ σένα! —

Ἔτσι μίλησεν ὁ μαθητῆς· κι ὄλοι οἱ ἄλλοι στρημώχτηκαν γύ-

ρω από τὸν Ζαρατούστρα κ' ἔπιαναν τὰ χέρια του κ' ἤθελαν νὰ τὸν πείσουν νὰ παρατήσῃ τὸ κρεβάτι καὶ τὴ θλίψη του καὶ νὰ ξαναγυρίσει κοντὰ τους. Μὰ ὁ Ζαρατούστρα καθότανε ἀνασηκωμένος στὸ στρώμα του, καὶ μὲ παράξενο βλέμμα. Σὰν ἕνας, ποὺ ἀπὸ μακρυνὰ ξένα γυρίζει στὸν τύπο του, κοίταζε τοὺς μαθητές του κ' ἐξέταζε τὰ πρόσωπά τους· κι ἀκόμη δὲν ἦτανε σὲ θέση νὰ τοὺς ἀναγνωρίσει. Μὰ ὅταν τὸν σήκωσαν καὶ τὸν ἔβαλαν νὰ σταθεῖ στὰ πόδια του, γιὰ δὲς, τὸ μάτι του, ξαφνικά, ἄλλαξε μὲ μιᾶς· κατάλαβε τί εἶχε συμβεῖ, χάριδεψε τὰ γένηια του κ' εἶπε μὲ δυνατὴ φωνή:

«Μὲ τὸ καλό! Ὅλ' αὐτὰ θὰ γίνουνε ὅταν θά 'ρθεῖ ἡ ὥρα τους· γι' αὐτό, ὁμως, μαθητές μου, φροντίσετε νὰ φᾶμε καλὰ καὶ γρήγορα! Ἔτσι λογιᾶζω νὰ ἐξαγοράσω τὰ ἄσκημα ὄνειρα!

Ὁ μάντης, ὁμως, θὰ φάει καὶ θὰ πιεῖ στὸ πλευρό μου· κι ἀληθινὰ, θέλω νὰ τοῦ δείξω ἀκόμα μιὰ θάλασσα, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ πνιγεῖ μέσα της!»

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρα. Ὑστερα, ὁμως, κοίταξε πολλὴ ὥρα στὸ πρόσωπο τὸν μαθητὴ ποὺ εἶχε ἐξηγήσει τ' ὄνειρό του καὶ συνάμα κούνησε τὸ κεφάλι του.

ΓΙΑ ΤΗ ΛΥΤΡΩΣΗ

ΜΙΑ ΜΕΡΑ, καθὼς ὁ Ζαρατούστρα περνοῦσε τὸ μεγάλο γιοφύρι, τὸν τριγύρισαν οἱ σακάτηδες καὶ οἱ ζητιάνοι κ' ἕνας καμπούρης τοῦ μίλησεν ἔτσι:

«Κοίτα, Ζαρατούστρα! Κι ὁ λαὸς ἀκόμα διδάσκεται ἀπὸ σένα κι ἀποχτᾷ πίστη ἀπὸ τὴ διδασκαλία σου: μὰ γιὰ νὰ σὲ πιστέψῃ πέρα γιὰ πέρα, χρειάζεται ἀκόμα κάτι — πρέπει πρῶτα νὰ πείσεις καὶ μᾶς τοὺς σακάτηδες! Ἐδῶ, τώρα δὺ, μπορεῖς νὰ κάνεις μιὰ καλὴν ἐκλογή, κι ἀληθινὰ μιὰ καλὴ εὐκαιρία σου παρουσίζεται ἐδῶ δά! Τυφλοὺς μπορεῖς νὰ γιατρέψεις καὶ χωλοὺς νὰ κάνεις νὰ τρέξουν· κι αὐτόν, ποὺ πολλὰ σηκώνει, καὶ τούτον νὰ ξαλαφρώσεις λίγο μπορεῖς: — αὐτό, λογιᾶζω ἐγώ, θά 'τανε ὁ καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ κάνεις τοὺς σακάτηδες νὰ πιστέψουνε τὸν Ζαρατούστρα!»

Μὰ ὁ Ζαρατούστρα ἀποκρίθηκε ἔτσι σ' ἐκεῖνον ποὺ τοῦ μίλησε: «ὅταν βγάλεις ἀπὸ τὸν καμπούρη τὴν καμπούρα του, παίρνεις καὶ τὸ πνεῦμα του — ἔτσι διδάσκει ὁ λαός. Κι ὅταν στὸν τυφλὸ δώσεις τὸ μάτι του, πολλὰ ἄσκημα πράγματα θὰ δεῖ πάνω στη γῆ: ἔτσι, ποὺ νὰ καταραστεῖ ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἔγινε. Ἄλλ' αὐτός ποὺ κάνει τὸν χωλὸ νὰ τρέχει, τοῦ κάνει τὸ μεγαλύτερο κακό: γιατί μόλις θὰ μπορέσει νὰ τρέξει, θὰ πᾶνε μαζί του καὶ τὰ ἐλαττώματά του — αὐτὰ διδάσκει ὁ λαός γιὰ τοὺς σακάτηδες. Καὶ γιὰτί δὲ θά 'πρεπε νὰ διδαχτεῖ κι ὁ Ζαρατούστρα ἀπὸ τὸ λαό, ὅταν ὁ λαὸς διδάσκεται ἀπὸ τὸν Ζαρατούστρα;

Γιὰ μένα, ὁμως, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ βρίσκομαι ἀνάμεσα

στούς ανθρώπους, αὐτὸ πού 'χει τὴ μικρότερη σημασία εἶναι τὸ νὰ βλέπω ὅτι: «σ' αὐτὸν ἐδῶ λείπει τὸ μάτι καὶ σ' ἐκεῖνον τὸ αὐτὶ καὶ σ' ἕναν τρίτο τὸ πόδι κ' εἶναι ἄλλοι πού ἔχουνε χάσει τὴ γλῶσσα ἢ τὴ μύτη ἢ τὸ κεφάλι.»

Βλέπω κ' εἶδα χειρότερα καὶ διάφορα τόσο ἀηδιαστικά, πού δὲ μπορῶ νὰ μιλῶ γιὰ τὸ κάθε ἕνα, ἀλλ' οὔτε καὶ θά 'θέλα νὰ σωπάσω γιὰ πολλὰ ἀπὸ δαῦτα: ἀνθρώπους δηλαδή, πού τοὺς λείπουν ὅλα ἐχτὸς ἀπὸ ἕνα πού τοὺς περισσεύει — ἀνθρώπους, πού δὲν εἶναι τίποτα περισσότερο ἀπὸ ἕνα μεγάλο μάτι ἢ ἕνα μεγάλο μουσούδι ἢ μιὰ μεγάλη κοιλιὰ ἢ κάτι ἄλλο μεγάλο, — σακάτηδες ἀπὸ τὴν ἀνάποδη τοὺς λέω ἐγὼ κάτι τέτοιους.

Καὶ καθὼς ἐρχόμουν ἀπὸ τὴ μοναξιά μου καὶ περνοῦσα γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τοῦτο τὸ γιοφύρι: ξαφνικὰ δὲν πίστευα στὰ μάτια μου καὶ κοίταξα καὶ ξανακοίταξα, πάλι καὶ πάλι, καὶ στὰ τέλος εἶπα: «αὐτὸ 'ναι ἕνα αὐτί! Ἕνα αὐτί, τόσο μεγάλο ὅσο ἕνας ἄνθρωπος!» Κοίταξα καλύτερα ἀκόμη: κι ἀληθινὰ, κάτω ἀπὸ τ' αὐτὶ κουνιούτανε κάτι ἀκόμη, πού ἦτανε τόσο μικρό, νὰ τὸ λυπηθεῖς, καὶ κακομοίρικο καὶ λειπόσαρκο. Καὶ πραγματικά, τὸ τεράστιο αὐτὶ στεκότανε στὴν κορφή ἑνὸς μικροῦ, λεπτοῦ μίσχου, — μὰ ὁ μίσχος ἦτανε ἕνας ἄνθρωπος! Κι ὅποιος ἔπαιρνε ἕνα φακὸ καὶ τὸν ἔβαζε μπροστὰ στὸ μάτι του, θὰ μπορούσε ἀκόμη καὶ ν' ἀναγνωρίσει ἕνα μικρὸ φθονερὸ προσωπάκι· ἀκόμη θὰ μπορούσε νὰ δεῖ καὶ μιὰ παραφουσκωμένη ψυχούλα νὰ τρεμουλιάζει πάνω στὸν μίσχο. Ὁ λαὸς μοῦ ἔλεγε, ὅμως, πὼς τὸ μεγάλο αὐτὶ δὲν ἦτανε μόνο ἕνας ἄνθρωπος, παρὰ ἕνας μεγάλος ἄνθρωπος, μιὰ μεγαλοφυΐα. Μὰ ἐγὼ δὲν πίστευα ποτὲ τὸ λαό, ὅταν μιλοῦσε γιὰ μεγάλους ἀνθρώπους — καὶ δὲν ἔπαψα νὰ πιστεύω πὼς ἦταν ἕνας σακάτης ἀπὸ τὴν ἀνάποδη, πού ὅλα τὰ 'χε ἀπὸ λίγα καὶ ἕνα μόνο περίσσο.»

Ὅταν ὁ Ζαρατούστρα εἶπε τὰ λόγια αὐτὰ στὸν καιμπούρη καὶ σ' ἐκεῖνους πού ἦταν ὁ ἀποσταλμένος καὶ μεσολαβητὴς τους, στράφηκε μὲ βαθιὰ δυσαρῆσκεια στοὺς μαθητὲς του καὶ εἶπε:

«Ἀληθινὰ, φίλοι μου, τριγυρίζω ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους σάμπως ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπινα κομμάτια καὶ μέλη!

Τὸ πιὸ φριχτὸ γιὰ τὰ μάτια μου εἶναι τ' ὅτι βρίσκω κατακομματιασμένους τοὺς ἀνθρώπους καὶ σκορπισμένα τὰ κομμάτια τους ἐδῶ κ' ἐκεῖ σάμπως σ' ἕνα πεδίο μάχης καὶ σφαγῆς.

Κι ὅταν τὸ μάτι μου φύγει ἀπὸ τὸ Τώρα καὶ πάει στὸ Ἄλλοτε: βλέπει τὸ ἴδιο πάντα· κομμάτια καὶ μέλη καὶ φριχτὲς συμπτώσεις — μὰ κανέναν ἄνθρωπο!

Τὸ Τώρα καὶ τὸ Ἄλλοτε πάνω στὴ γῆ — ἄχ, φίλοι μου — αὐτὸ 'ναι τὸ πιὸ ἀνυπόφορο γιὰ μένα· καὶ δὲν θὰ μπορούσα νὰ ζήσω, ἂν δὲν ἦμουν κ' ἕνας δραματιστὴς αὐτοῦ πού πρέπει νὰ ρθεῖ.

Ἕνας δραματιστὴς, ἕνας θεληματίας, ἕνας δημιουργός, ἕνας

μέλλον ὁ ἴδιος κ' ἓνα γιοφύρι πρὸς τὸ μέλλον — κι ἄχ, σὰν ἓνας σακάτης ἀκόμα πάνω σὲ τοῦτο τὸ γιοφύρι: ὅλα αὐτὰ εἶναι ὁ Ζαρατούστρα.

Καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι ἀναρωτιόσαστε πολλές φορές: Ποιὸς εἶναι ὁ Ζαρατούστρα γιὰ μᾶς; Πῶς πρέπει νὰ ὀνομαστεῖ γιὰ μᾶς; Κι ὅπως ἔγινε καὶ μὲ μένα, οἱ ἀπαντήσεις σας ἤσανε ἐρωτήσεις.

Νὰ 'ναι ἓνας πού ὑπόσχεται; ἢ ἓνας πού ἐκπληρεῖ; ἢ ἓνας πού καταχτᾷ; ἢ ἓνας πού κληρονομεῖ; ἢ ἓνα φθινόπωρο; ἢ ἓνα ὕννι; ἢ ἓνας πού γιαιτρεύει; ἢ ἓνας πού γιαιτρεύεται;

Νὰ 'ναι ἓνας ποιητής; ἢ ἓνας πού λέει τὴν ἀλήθεια; ἢ ἓνας πού ἐλευθερώνει; ἢ ἓνας πού δαμάζει; ἢ ἓνας ἀγαθός; ἢ ἓνας κακός;

Τριγυρίζω ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους πού εἶναι τὰ κομμάτια τοῦ μέλλοντος: ἐκεῖνο τὸ μέλλον πού βλέπω.

Κι ὅλη μου ἡ σκέψη καὶ τὸ φορτίο εἶναι τὸ νὰ μαζέψω καὶ νὰ συνενώσω σ' ἓνα ὅ,τι εἶναι κομμάτι καὶ αἰνιγμα καὶ φριχτὴ σύμπτωση.

Κοι πῶς θὰ τὸ ἄντεχα νὰ 'μαι ἄνθρωπος, ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦταν καὶ ποιητής καὶ λύτης αἰνιγμάτων καὶ λυτρωτῆς τῆς σύμπτωσης!

Τὸ νὰ λυτρώνει κανεὶς αὐτοὺς πού πέρασαν καὶ κάθε «ἦταν» νὰ τὸ ἀλλάξεις σ' ἓνα «ἔτσι τὸ ἤθελα!» — αὐτὸ ὀνομάζω ἐγὼ πρῶτα-πρῶτα λύτρωση!

Θέληση — ἔτσι λέγεται ὁ ἐλευθερωτῆς καὶ χαρᾶς κομιστής: αὐτὸ σὰς δίδαξα, φίλοι μου! Ἄλλὰ κοντὰ σ' αὐτὸ διδαχθῆτε τώρα καὶ τοῦτο: κ' ἡ ἴδια ἡ θέληση εἶναι ἀκόμα ἓνας αἰχμάλωτος.

Ἡ θέληση ἀπολευθερώνει: μὰ πῶς λέγεται αὐτὸ πού καὶ τὸν ἐλευθερωτὴ ρίχνει στὶς ἀλυσσίδες;

«ἦταν»: ἔτσι λέγεται τὸ τρίξιμο τῶν δοντιῶν τῆς θέλησης κ' ἡ πιὸ μοναχικὴ θλίψη τῆς. Ἀνίσχυρη γιὰ ὅ,τι ἔγινε — εἶναι ἓνας κακὸς θεατῆς τοῦ κάθε τι πού ἔχει περάσει.

Ἡ θέληση δὲ μπορεῖ νὰ θέλει τὸ πισωγύρισμα: τ' ὅτι δὲ μπορεῖ νὰ σπάσει τὸ χρόνο καὶ τὴν ἐπιθυμία τοῦ χρόνου — αὐτὸ 'ναι ἡ πιὸ μοναχικὴ θλίψη τῆς θέλησης.

Ἡ θέληση ἀπολευθερώνει: τί φαντάζεται ἡ θέληση ἡ ἴδια, γιὰ νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴ θλίψη τῆς καὶ γιὰ νὰ κοροϊδέψει τὰ δεσμά τῆς;

Ἄχ, κάθε φυλακισμένος τρελλαίνεται! Τρελαιμένη λυτρώνεται ἀκόμη κ' ἡ φυλακισμένη θέληση.

Ἄγαναχτεῖ πού ὁ χρόνος δὲν πισωγυρίζει: «αὐτὸ, πού ἦταν» — ἔτσι λέγεται ἡ πέτρα πού δὲν μπορεῖ νὰ τὴ μετακινήσει.

Κ' ἔτσι ἀπὸ ἀγανάχτηση καὶ δυσαρέσκεια μετακινεῖ πέτρες κ' ἐκδικεῖται ἐκεῖνον πού δὲν αἰσθάνεται, ὅπως αὐτὴ, ἀγανάχτηση καὶ δυσαρέσκεια.

Ἔτσι, ἡ θέληση, ὁ ἐλευθερωτῆς, ἔγινε ἓνας κακοποιός: κ'

ἐκδικεῖται ὅ,τι εἶναι ἱκανὸν νὰ ὑποφέρει γιατί δὲ μπορεῖ ἡ ἴδια αὐτὴ νὰ γυρίσει πίσω.

Αὐτό, ναί, μόνο αὐτὸ εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἐκδίκησις: ἡ ἀντιπάθεια τῆς θέλησης ἀπέναντι τοῦ χρόνου καὶ τοῦ «Ἦταν» του.

Ἀληθινά, μέσα στὴ θέλησή μας κάθεται μιὰ μεγάλη τρέλλα· κ' ἔγινε κατάρρα γιὰ κάθε τι ἀνθρώπινο τ' ὅτι ἡ τρέλλα αὐτὴ ἀπόχτησε πνεῦμα!

Τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδίκησις: φίλοι μου, αὐτὴ ἔταν ὡς τὰ τώρα ἡ καλύτερη σκέψη τῶν ἀνθρώπων· κι ὅπου ὑπῆρχε πόνος, ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει πάντα τιμωρία.

«Τιμωρία», δηλαδὴ ἔτσι ὀνομάζεται ἡ ἴδια ἡ ἐκδίκησις: μὲ μιὰ ψευδολογία ὑποκρίνεται τὴν καλὴ συνείδηση.

Κ' ἐπειδὴ ὁ θεληματίας πονεῖ πού δὲ μπορεῖ νὰ θέλει τὸ πωγύρισμα, — θὰ ἔπρεπε κ' ἡ ἴδια ἡ θέλησις κι ὅλη ἡ ζωὴ — νὰ ἔναι τιμωρία!

Καὶ σωριάστηκε σύννεφο μὲ σύννεφο πάνω στὸ πνεῦμα: ὥσπου στὸ τέλος ἡ τρέλλα διακήρυξε: «Ὅλα περνοῦν, γι' αὐτὸ ὅλα ἀξίζουν νὰ περάσουν!»

«Κ' ἡ ἴδια ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὁ νόμος ἐκεῖνος τοῦ χρόνου πού, σύμφωνα μ' αὐτόν, ὁ χρόνος πρέπει νὰ καταδροχθῆκε τὰ παιδιὰ του»: ἔτσι κήρυσσε ἡ τρέλλα.

«Τὸ δίκαιο καὶ ἡ τιμωρία διέπουν τὴν ἠθικὴ τῶν πραγμάτων. Ὡ, πού εἶναι ἡ λύτρωσις ἀπὸ τὸν ποταμὸ τῶν πραγμάτων κι ἀπὸ τὴν τιμωρία «ὑπαρξῆς»; ἔτσι κήρυσσε ἡ τρέλλα.

«Μπορεῖ νὰ ὑπάρχει λύτρωσις, ὅταν ὑπάρχει ἓνα αἰώνιο δίκαιο; Ἄχ, ἀμετακίνητη εἶναι ἡ πέτρα «Ἦταν»: αἰώνιες πρέπει νὰ ἔναι κι ὅλες οἱ τιμωρίες!» ἔτσι κήρυσσε ἡ τρέλλα.

«Καμιὰ ἐνέργεια δὲ μπορεῖ νὰ ἐκμηδενιστεῖ: Πῶς θὰ μπορούσε νὰ τὴν ἐκμηδενίσει ἡ τιμωρία! Αὐτό, αὐτὸ εἶναι τὸ αἰώνιο πού ὑπάρχει στὴν τιμωρία «ὑπαρξῆς»: τ' ὅτι, δηλαδὴ, καὶ ἡ ὑπαρξῆς πρέπει νὰ ἔναι πάλι αἰώνια ἐνέργεια καὶ ἐνοχὴ!

«Ἐχτὸς ἂν στὸ τέλος ἡ ἴδια ἡ θέλησις λυτρωνότανε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ γινότανε θέλησις τῆς Μὴ - θέλησις —»: μὰ τὰ ξέρετε, ἀδελφοί μου, αὐτὰ τὰ παραμύθια τῆς τρέλλας!

Σὰς πῆρα μακρὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ παραμύθια διδάσκοντάς σας πῶς: «ἡ θέλησις εἶναι ἓνας δημιουργός».

Κάθε «Ἦταν» εἶναι ἓνα κομμάτι, ἓνα αἶνιγμα, μιὰ φριχτὴ σύμπτωση — ἴσαμε νὰ προσθέσει σ' αὐτὸ ἡ δημιουργὸς θέλησις: «μὰ ἔτσι τό ἔθελαι!»

ἴσαμε νὰ προσθέσει ἡ δημιουργὸς θέλησις: «Μὰ ἔτσι τὸ θέλω! ἔτσι θὰ τὸ θέλω!»

Ἄλλὰ μὴ καὶ μίλησε ἔτσι ποτέ; Καὶ πότε μίλησε; Μὴ καὶ πέταξε ἡ θέλησις ἀπὸ πάνω τῆς τὴν ἴδια τὴν τρέλλα τῆς;

Μὴ κ' ἔγινε ὡς τὰ τώρα ἡ θέλησις λυτρωτῆς καὶ κομιστῆς χάριτος γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς; Ξέμαθε μήπως τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδίκησις; καὶ κάθε τρίξιμο δοντιῶν;

Καὶ ποιός τῆς δίδαξε τὴ συνδιαλλαγή μὲ τὸν χρόνον καὶ πῶς τὸ πιὸ ὑψηλὸ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ κάθε συνδιαλλαγῆς;

Κάτι πιὸ ὑψηλὸ ἀπὸ τὴ συνδιαλλαγή πρέπει νὰ θέλει ἢ θέληση, πού εἶναι ἡ θέληση γιὰ δύναμη—: μὰ πῶς τῆς συμβαίνει, ἀλήθεια, αὐτό; Ποιός τῆς δίδαξε νὰ θέλει καὶ τὸ πισωγύρισμα ἀκόμη;»

ΜΑ στὸ σημεῖο αὐτὸ τοῦ λόγου τοῦ ἔγινε νὰ σωπάσει ξαφνικὰ ὁ Ζαρατούστρα καὶ φαινότανε ὁλότελα σὰν ἓνας πού τρόμαξε φοβερά. Μὲ τρομαγμένα μάτια κοίταξε τοὺς μαθητὲς τοῦ· τὸ βλέμμα του διαπερνοῦσε σὰν σαῖτα τὶς σκέψεις τους καὶ τὶς ὑστεροβουλίες τους. Μὰ ὕστερα ἀπὸ λίγο γέλασε πάλι καὶ εἶπε καθησυχασμένος:

«Εἶναι δύσκολο νὰ ζεῖς μὲ ἀνθρώπους, γιὰ τὸ νὰ σωπαίνει κανεὶς εἶναι δύσκολο. Προπαντὸς γιὰ ἓναν φλύαρον.»—

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρα. Μὰ ὁ καμπούρης εἶχε ἀκούσει τὴν ὁμιλίαν, κρύβοντας τὸ πρόσωπό του· ὅταν ὁμως, ἄκουσε τὸν Ζαρατούστρα νὰ γελᾷ, σήκωσε περίεργος τὰ μάτια του καὶ εἶπε σιγά:

«Μὰ γιατί ὁ Ζαρατούστρα μιλά διαφορετικὰ σὲ μᾶς, ἀπ' ὅσο στοὺς μαθητὲς του;»

Ὁ Ζαρατούστρα ἀποκρίθηκε: Δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ παράδοξο σ' αὐτό! Μὲ καμπούρηδες πρέπει καμπούρικα νὰ μιλά κανεὶς! »

«Καλὰ, εἶπε ὁ καμπούρης· καὶ μὲ μαθητὲς πρέπει μαθητικὰ νὰ φλυαρεῖ κανεὶς.

Μὰ γιατί ὁ Ζαρατούστρα μιλά διαφορετικὰ στοὺς μαθητὲς του—ἀπ' ὅσο στὸν ἑαυτὸ του;—

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΣΩΦΡΟΣΥΝΗ

ΟΧΙ τὸ ὕψος: ὁ κατήφορος εἶναι φοβερό!

Ὁ κατήφορος, ὅπου τὸ βλέμμα ὁρμᾷ πρὸς τὰ κ ἄ τ ω καὶ τὸ χέρι μου, γιὰ νὰ πιαστεῖ, τεντώνεται πρὸς τὰ π ἄ ν ω. Ἐκεῖ, ἡ καρδιὰ ἰλιγγιᾷ μπροστὰ στὴν διπλὴ τῆς θέληση.

Ἄχ, φίλοι, μαντεύετε καὶ τὴ διπλὴ θέληση τῆς καρδιᾶς μου; Αὐτό αὐτὸ 'ναι ὁ κατήφορός μου· ὁ κίνδυνός μου: τ' ὅτι τὸ βλέμμα μου ὁρμᾷ πρὸς τὸ ὕψος καὶ τὸ χέρι μου θὰ 'θελε νὰ κρατηθεῖ καὶ νὰ πιαστεῖ—ἀπὸ τὴν ἄβυσσος!

Ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀρπάζεται ἡ θέλησή μου, μὲ ἀλυσίδες δένομαι πάνω στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ τὴν σέρνομαι πρὸς τὸν ὑπεράνθρωπο: κι αὐτὸ γιὰ τὸ κατὰ κεῖ θέλει ἡ ἄλλη μου θέληση.

Καὶ γι' αὐτὸ ζῶ τυφλὸς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους: σὰ νὰ μὴ τοὺς γνῶριζα: γιὰ νὰ μὴ χάσει τὸ χέρι μου ὁλότελα τὴν πίστην του στὸ στέρεο.

Δὲν σὰς γνωρίζω, ὦ ἄνθρωποι: τὸ σκοτάδι αὐτὸ κ' ἡ παρηγοριὰ πολλὰς φορές μεγαλώνουνε γύρω μου.

Κάθομαι στὸ ἔμπα τῆς στοᾶς περιμένοντας κάθε παλιάνθρωπο καὶ ρωτῶ: ποιὸς θέλει νὰ μ' ἐξαπατήσει;

Ἡ πρώτη μου ἀνθρώπινη σωφροσύνη εἶναι τ' ὅτι ἄφησα νὰ μ' ἀπατοῦνε, γιὰ νὰ μὴ φυλάγωμαι ἀδιάκοπα ἀπὸ τοὺς ἀπατεῶνες.

Ἄχ, ἂν φυλαγόμουν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο: πῶς θὰ μπορούσε ὁ ἄνθρωπος νὰ ἴναι ἡ ἀγκυρα τοῦ μπαλονιοῦ μου; Πάρα πολὺ εὐκολα θὰ πετοῦσα ψηλὰ καὶ θὰ χανόμουν!

Ἡ πρόνοια τούτη εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ μοίρα μου, γιὰ νὰ μὴν εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ ἴμαι προσεχτικός.

Κι ὅποιος ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους δὲ θέλει νὰ κακοπαθήσει, πρέπει νὰ μάθει νὰ πίνει ἀπ' ὅλα τὰ ποτήρια· κι ὅποιος ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους θέλει νὰ μείνει καθαρὸς, πρέπει νὰ ξέρει νὰ πλένεται καὶ μὲ βρώμικο νερό.

Κ' ἔτσι, πολλὰς φορές, εἶπα στὸν ἑαυτὸ μου γιὰ παρηγοριὰ: «Μὲ τὸ καλὸ! Μὲ τὸ καλὸ! Γέρικη καρδιά! Μιὰ καὶ σοῦ ἴτυχε τούτη ἡ δυστυχία: χαίρου τὴν σὰ νὰ ἴταν — ἡ εὐτυχία σου!»

Μὰ τούτη δὴ εἶναι ἡ ἄλλη μου ἀνθρώπινη σωφροσύνη: περιποιούμαι τοὺς ματαϊόδοξους περισσότερο ἀπὸ τοὺς περήφανους.

Δὲν εἶναι πληγωμένη ματαιοδοξία ἡ μητέρα ὄλων τῶν τραγωδιῶν; Ὅπου πληγώνεται, ὅμως, ἡ ὑπερηφάνεια, ἐκεῖ φυτρώνει κάτι ἀνώτερο ἀκόμη ἀπ' ὅ,τι εἶναι ἡ ἴδια ἡ ὑπερηφάνεια.

Γιὰ νὰ φαίνεται ὁμορφὴ ἡ ζωὴ, πρέπει νὰ παίζεται καλὰ τὸ παιγνίδι τῆς: ἀλλὰ γιὰ κάτι τέτοια χρειάζονται καλοὶ ἠθοποιοί.

Καλοὶ ἠθοποιοὶ μοῦ φάνηκαν ὅλοι οἱ ματαιόδοξοι: παίζουν καὶ θέλουν νὰ εὐχαριστιέται ὁ κόσμος στὸ θέαμά τους, — ὅλο τὸ πνεῦμα τους βρίσκεται σὲ τούτη τὴ θέληση.

Παριστάνουν τὸν ἑαυτὸ τους, τὸν ἐφευρίσκουν· μ' ἀρέσει νὰ κοιτάζω τὴ ζωὴ πλάι τους, — γιατρεύεται ἡ μελαγχολία.

Γι' αὐτὸ περιποιούμαι τοὺς ματαιόδοξους: γιατί ἴναι γιατροὶ γιὰ τὴ μελαγχολία μου καὶ γιατί κρατοῦνε στέρεα τὴν προσοχή μου πάνω στὸν ἄνθρωπο σὰ θέαμα.

Κ' ἔπειτα: ποιὸς μέτρησε ὅλο τὸ βάθος τῆς μετριοφροσύνης τοῦ ματαιόδοξου; Εἶμαι καλὸς μαζί του καὶ τὸν λυποῦμαι γιὰ τὴ μετριοφροσύνη του.

Ἄπὸ σὰς θέλει νὰ διδαχτεῖ τὴν πίστη του στὸν ἑαυτὸ του· τρέφεται ἀπὸ τὰ βλέμματά σας, τρώει τὸν ἔπαινο ἀπὸ τὰ χέρια σας.

Πιστεύει ἀκόμα καὶ στὶς ψευτιές σας, ἂν μιλάτε καλὰ γι' αὐτὸν μὲ τὶς ψευτιές σας: γιατί ἀναστενάζει στὸ βάθος τῆς καρδιάς του: «τί εἶμαι;»

Κι ἂν ἡ ἀληθινὴ ἀρετὴ εἶναι αὐτὴ ποὺ δὲν ξέρει τίποτα γιὰ

τὸν ἑαυτὸ της: τότε, ὁ ματαιόδοξος δὲν ξέρει τίποτα γιὰ τὴν μετριοφροσύνη του.

Μὰ ἡ τρίτη μου ἀνθρώπινη σωφροσύνη εἶναι νὰ μὴν ἀφήσω τὴ φοβία σας νὰ μὲ κάνει νὰ σιχαθῶ τοὺς κακούς.

Εἶμαι εὐτυχισμένος βλέποντας τὰ θαύματα ποὺ ξεπουλιάζει ὁ ζεστός ἥλιος: τίγρεις καὶ φοίνικες, καὶ κροταλίες.

Ἄκόμα κι ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ὑπάρχουν ωραῖα γεννηθέντα τοῦ ζεστοῦ ἡλίου καὶ πολλὰ τ' ἀξιοθαύμαστα στοὺς κακοὺς.

Ἐπειτα, ὅπως οἱ πιὸ σοφοὶ σας δὲν μοῦ φάνηκαν καὶ τόσο σοφοί: ἔτσι καὶ τὴν κακία τῶν ἀνθρώπων τὴ βρήκα κατώτερη ἀπὸ τὴ φήμη της.

Καὶ πολλές φορές ρώτησα κουνώντας τὸ κεφάλι μου: Γιατί κροταλίσετε ἀκόμη, ὦ κροταλίες!

Ἀληθινά, ὑπάρχει ἀκόμα κάποιο μέλλον γιὰ τὸ Κακό! Καὶ τὸ πιὸ ζεστὸ μεσημέρι δὲν ἀποκαλύφτηκε ἀκόμα γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Πόσα καὶ πόσα δὲν τὰ θεωροῦμε σήμερα σὰν τὶς μεγαλύτερες κακίες, κι ὡστόσο δὲν ἔχουν παρὰ δώδεκα πόδια φάρδος καὶ τρεῖς μῆνες μακρός! Κάποτε, ὅμως, θά ῥθουνε στὸν κόσμο μεγαλύτεροι δράκοι.

Γιατί, γιὰ νὰ ἔχει κι ὁ ὑπεράνθρωπος τὸ δράκο του, τὸν ὑπερδράκο, ποῖ νὰ ἔναι ἄξιός του: πρέπει πολλοὶ ζεστοὶ ἥλιοι νὰ λάμψουν πάνω ἀπὸ ἕγρὰ, παρθένα δάση!

Πρῶτα πρέπει νὰ γίνουν τίγρεις οἱ ἀγριόγατοί σας καὶ κροκόδειλοι οἱ φαρμακεροὶ φρῦνοι σας: γιατί ὁ καλὸς κυνηγὸς πρέπει νὰ κάμε καλὸ κυνήγι!

Κι ἀληθινά, ὦ ἀγαθοὶ καὶ δίκαιοι! Ἔχετε πολλὰ γιὰ γέλια καὶ κάποτε καὶ τὸν φόβο σας μπροστὰ σ' αὐτὸν ποὺ ὡς τὰ τώρα ὀνομαζότανε «διάβολος»!

Τόσο ξένη εἶναι ἡ ψυχὴ σας στὸ Μεγάλο, ποὺ ὁ ὑπεράνθρωπος θὰ σὰς φαινόταν τρομερὸς στὴν καλωσύνη του!

Καὶ σεῖς, σοφοὶ καὶ γνώστες, θὰ φεύγατε τρομαγμένοι μπροστὰ στὸ λιοπύρι τῆς σοφίας, ὅπου μὲ ἡδονὴ λούζει τὴ γύμνια τοῦ ὁ ὑπεράνθρωπος!

Ἔνω ἀνώτεροι ἄνθρωποι, ποὺ συνάντησε τὸ μάτι μου! Τούτη δῶ εἶναι ἡ ἀμφιβολία μου καὶ τὸ γέλιο μου τὸ κρυφόν: μαντεύω πὼς τὸν ὑπεράνθρωπό μου θὰ τὸν ὀνομάσετε — διάβολο!

Ἄχ, βαρέθηκα αὐτοὺς τοὺς ἀνώτερους καὶ τοὺς ἄριστους: ἀπὸ τὸ «ὔψος» τους λαχταρῶ νὰ πετάξω ψηλά, ψηλά, μακριά, πρὸς τὸν ὑπεράνθρωπο!

Μ' ἔπιασε φρίκη ὅταν εἶδα γυμνοὺς αὐτοὺς τοὺς ἄριστους: τότε φύτρωσαν πάνω μου οἱ φτερούγες γιὰ νὰ πετάξω μακριά, σὲ μακρινὰ μέλλοντα.

Σὲ μακρυνώτερα μέλλοντα, σὲ νοτιώτερα μεσημέρια, ἀπ'

ὅσο νειρεύτηκε ποτὲ καλλιτέχνης: ἐκεῖ πέρα πού οἱ Θεοὶ θεωροῦνε ντροπὴ κάθε ροῦχο!

Μὰ θέλω νὰ σᾶς δῶ μετεμφιεσμένους, ὧ ἐσεῖς οἱ πλησίον μου καὶ συνάνθρωποί μου, κι ὁμορφοστολισμένους, καὶ ματαιόδοξους, κι ἀξιοπρεπεῖς ὅπως οἱ «ἀγαθοὶ καὶ δίκαιοι». —

Καὶ μετεμφιεσμένος ἥθ᾽ ἀκάθωμαι κι ὁ ἴδιος ἐγὼ ἀνάμεσά σας, — γιὰ νὰ παραγνωρίσω καὶ σᾶς καὶ τὸν ἑαυτό μου: αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἡ τελευταία ἀνθρώπινη σωφροσύνη μου.

Ἔτσι μίλησεν ὁ Ζαρατούστρα.

Η ΣΙΩΠΗΛΟΤΕΡΗ ΩΡΑ

ΤΙ ΜΟΥ συνέβηκε, φίλοι μου; Μὲ βλέπετε συγχυσμένο, ἔξω φρενῶν, ὑπάκουο ἄθελά μου, ἔτοιμο νὰ φύγω — ἄχ, μακρυὰ σας νὰ φύγω!

Ναί, μιὰ φορά ἀκόμα πρέπει νὰ γυρίσει στὴ μοναξιά του ὁ Ζαρατούστρα: ἀκεφα, ὅμως, γυρίζει αὐτὴ τὴ φορά ἡ ἀρκούδα στὴ φωλιά της!

Τί μοῦ συνέβηκε! Ποιὸς τὸ προστάζει; — Ἄχ, ἡ ὀργισμένη κυρά μου τὸ θέλει αὐτό, μοῦ μίλησε: σᾶς εἶπα ποτὲ τ' ὄνομά της;

Χτές, ἐκεῖ κατὰ τὸ βράδι, μοῦ μίλησε ἡ σιωπηλότερη ὥρα μου: αὐτὸ 'ναί τ' ὄνομα τῆς φοβερῆς κυρᾶς μου.

Καὶ νὰ τί συνέβηκε, — γιὰτί πρέπει νὰ σᾶς τὰ πῶ ὅλα, γιὰ νὰ μὴ σκληρύνει ἡ καρδιά σας γι' αὐτὸν πού τόσο ξαφνικὰ σᾶς ἀποχωρίζεται!

Γνωρίζετε τὸν τρόπο τοῦ ἀποκοιμησμένου;

Τρομάζει ἀπὸ τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια, γιὰτί τὸ ἔδαφος φεύγει κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του καὶ τ' ὄνειρο ἀρχίζει.

Αὐτὸ σᾶς τὸ λέω σὰν παραβολή. Χτές, τὴ σιωπηλότερη ὥρα, τὸ ἔδαφος σάλευσε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου: ἀρχίζε τ' ὄνειρο.

Ὁ δείχτης προχωροῦσε, τὸ ρολοῖ τῆς ζωῆς μου ἀνάσαινε — ποτὲ δὲν εἶχα ἀκούσει τέτοια σιωπὴ γύρω μου: ἔτσι, πού ἡ καρδιά μου τρόμαξε.

Ἔστερα μοῦ μίλησε χωρὶς φωνή: «Τὸ ξέρεις, Ζαρατούστρα;»

Καὶ φώναξα ἀπὸ τρόμο σ' αὐτὸ τὸ ψιθύρισμα, καὶ τὸ αἷμα ἔφυγε ἀπὸ τὸ πρόσωπό μου: μὰ σώπασα.

Τότε μοῦ μίλησε πάλι, καὶ πάλι δίχως φωνή: «Τὸ ξέρεις, Ζαρατούστρα, μὰ δὲν τὸ λές!»

Καὶ στὸ τέλος ἀποκρίθηκα σὰν πεισματάρης: «Ναί, τὸ ξέρω, μὰ δὲ θέλω νὰ τὸ πῶ!»

Τότε μοῦ μίλησε πάλι δίχως φωνή: «Δὲ θέλεις, Ζαρατούστρα; Εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ πού λές; Μὴ κρύβεσαι μέσα στὸ πείσμα σου!»

Κ' ἔκλαιγα κ' ἔτρεμα σὰν παιδί καὶ μίλησα: «Ἄχ, θὰ τὸ
ῥεῖλαι, μὰ πῶς νὰ τὸ μπορέσω; Συμπάθησέ μου το, μόνο αὐτό!
Εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὴ δύναμή μου!»

Τότε μοῦ μίλησε καὶ πάλι δίχως φωνή: «Τί σημασία ἔχεις,
Ζαρατούστρα! Πὲ τὸ λόγο σου κι ἄμε στὰ τσακίσματα!»

Κι ἀποκρίθηκα: «Ἄχ, σὲ μὲν ἀνήκει ὁ λόγος; Ποιὸς
εἶμαι ἐγώ; Περιμένω τὸν ἀξιώτερό μου· δὲν εἶμαι ἀξιὸς του οὔτε
καὶ γιὰ νὰ τσακιστῶ πάνω του.»

Τότε μοῦ μίλησε πάλι καὶ πάλι δίχως φωνή: «Τί σημασία
ἔχεις ἐσύ; Δὲ μοῦ φαίνεσαι ἀκόμα ἀρκετὰ ταπεινός. Ἡ ταπεινο-
φροσύνη ἔχει τὸ πιὸ σκληρὸ πετσὶ.»

Κ' ἐγὼ ἀποκρίθηκα: «Καὶ τί δὲν ὑπόφερε ὡς τὰ τώρα τὸ
πετσὶ τῆς ταπεινοφροσύνης μου! Στους πρόποδες τοῦ ὕψους μου
κατοικῶ; πόσο ψηλοὶ ἔναι οἱ λόφοι μου; Κανένας δὲ μοῦ τὸ ἔπε
ἀκόμα. Μὰ ξέρω τίς κοιλάδες μου.»

Τότε μοῦ μίλησε πάλι καὶ πάλι δίχως φωνή: «᾽Ω Ζαρατού-
στρα, ὅποιος ἔχει βουνα νὰ μετατοπίσει, μετατοπίζει καὶ κοιλά-
δες καὶ φαράγγια.»

Κ' ἐγὼ ἀποκρίθηκα: «Ὁ λόγος μου δὲ μετατόπισε ἀκόμη
κανένα βουνό, κι ὅ,τι εἶπα δὲν ἄγγιξε τοὺς ἀνθρώπους. Πῆγα, θέ-
βαια, στους ἀνθρώπους, μ' ἀκόμη δὲν τοὺς πλησίασα.»

Τότε μοῦ μίλησε πάλι καὶ πάλι δίχως φωνή: «Τί ξέρεις ἐσύ
γι' αὐτό; Ἡ δροσιὰ πέφτει στὸ γρασίδι, ὅταν ἡ νύχτα εἶναι
στην πιὸ σιωπηλὴ ὥρα της.»

Κ' ἐγὼ ἀποκρίθηκα: «Μὲ κοροϊδεψαν, ὅταν βρήκα τὸν δικό
μου δρόμο καὶ τὸν πῆρα· κι ἀλήθεια, τρέμανε τότε τὰ πόδια μου.

Καὶ μοῦ μιλοῦσαν ἔτσι: ξέμαθες τὸ δρόμο, τώρα ξεμαθαί-
νεις καὶ τὸ περπάτημα!»

Τότε μοῦ μίλησε πάλι καὶ πάλι δίχως φωνή: «Τί σημασία
ἔχουν οἱ κοροϊδίες τους! Εἶσαι ἓνας ποὺ ξέμαθε νὰ ὑπακούει: ὦρα
σου νὰ διατάξεις!

Δὲν ξέρεις ποιὸν ἔχουν ἀνάγκη προπάντων; Αὐτὸν ποὺ δια-
τάζει κάτι Μεγάλο.

Τὸ νὰ ἐκτελεῖς κάτι μεγάλο εἶναι δύσκολο: μὰ τὸ πιὸ δύ-
σκολο εἶναι νὰ διατάξεις κάτι Μεγάλο.

Τὸ πιὸ ἀσυγχώρητο σφάλμα σου εἶναι αὐτό: τ' ὅ,τι ἔχεις
τὴ δύναμη καὶ δὲ θέλεις νὰ κυριαρχήσεις.»

Κ' ἐγὼ ἀποκρίθηκα: «Γιὰ νὰ διατάζω μοῦ λείπει τοῦ λισμ-
ταριοῦ ἡ φωνή.»

Τότε μοῦ μίλησε πάλι κ' ἦταν σὰν ψίθυρος: «Οἱ σιωπηλότε-
ρες λέξεις εἶναι αὐτὲς ποὺ φέρνουν τὴν καταιγίδα. Σκέψεις ποὺ
έρχονται μὲ πόδια περιστεριῶν, ὀδηγοῦνε τὸν κόσμο.

᾽Ω Ζαρατούστρα, πρέπει νὰ φύγεις σὰν ἓνας Ἴσκιος ἐκεῖνου
ποὺ πρέπει νὰ ῥθει: ἔτσι θὰ διατάξεις καὶ διατάζοντας θὰ πᾶς
μπροστά.»

Κ' ἐγὼ ἀποκρίθηκα: «Ντρέπομαι.»

Τότε μοῦ μίλησε πάλι δίχως φωνή: «Πρέπει νὰ γίνεις ἀκόμα παιδί καὶ δίχως ντροπή.

Ἡ ὑπερηφάνεια τῆς νειότης σὲ βαραίνει, ἄργησες νὰ γίνεις γέος: μὰ ὅποιος θέλει νὰ γίνει παιδί, πρέπει ἀκόμα νὰ ξεπεράσει καὶ τὴ νειότη του.»

Κ' ἐγὼ σκεφτόμουνα ὦρα καὶ ὦρα κ' ἔτρεμα. Μὰ στὸ τέλος εἶπα ὅ,τι εἶπα στὴν ἀρχή: «Δὲ θέλω.»

Τότε συνέβηκε σὰ νὰ γελοῦσαν ἐγὼ μου. Ἀλλοίμονο, πόσο τὸ γέλιο αὐτὸ μοῦ ξέσκισε τὰ σωθικά καὶ σπάραξε τὴν καρδιά μου!

Καὶ μοῦ μίλησε γιὰ τελευταία φορά: «᾽Ω Ζαρατούστρα, οἱ καρποὶ σου ὠριμάσανε, μὰ ἐσύ δὲν εἶσαι ὠριμος γιὰ τοὺς καρπούς σου!

Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ξαναγυρίσεις στὴ μοναξιά σου: πρέπει νὰ τρυφεράνεις ἀκόμα.»

Καὶ πάλι γέλασε καὶ πέταξε: ὕστερα ἔγινε σιωπὴ γύρω μου, σάμπως μιὰ δίμορφη σιωπὴ. Ἐγὼ, ὅμως, ἤμουνα ξαπλωμένος στὴ γῆ κι ὁ ἰδρώτας ἔτρεχε ἀπὸ τὰ μέλη μου.

—Τώρα τ' ἀκούσατε ὅλα, καὶ γιατί πρέπει νὰ ξαναγυρίσω στὴ μοναξιά μου. Δὲ σὰς ἀποσιώπησα τίποτα, φίλοι μου.

Μὰ καὶ τοῦτο ἀκόμα ἀκούσατε ἀπὸ μένα: ποιοὺς εἶναι ὁ πιὸ ἐχέμυθος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους — καὶ θέλει νὰ ἴναι!

Ἄχ, φίλοι μου, ἂν εἶχα ἀκόμα κάτι νὰ σὰς πῶ, ἂν εἶχα ἀκόμη κάτι νὰ σὰς δώσω! Γιατί δὲ σὰς τὸ δίδω; Εἶμαι φιλάργυρος, λοιπόν;

ΠΛΗΝ ὅταν ὁ Ζαρατούστρα εἶχε πεῖ αὐτὰ τὰ λόγια, τὸν κυρίεψε ἡ δύναμη τοῦ πόνου καὶ ἡ προσέγγιση τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ τοὺς φίλους του, ἔτσι ποὺ ἔκλαιε δυνατὰ καὶ κανένας δὲν ἤξερε πῶς νὰ τὸν παρηγορήσει. Μὰ τὴ νύχτα ἔφυγε μόνος του κ' ἐγκατάλειψε τοὺς φίλους του.